

230

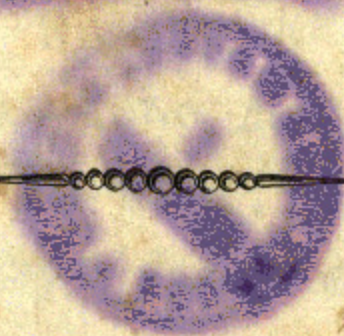
57

P19 Ср I 307.1

МЕТОДИКА

ОД

КАТАРИНЕ МИЛОВУКА.

Ч. Р.

У БЕОГРАДУ,
У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ, 1866.

МЕТРОДНКА

319202

МАТНОУ СЕРБИЕ
БИБЛИОТЕКА МАТНУЕ СЕРБИЕ

Учитељска је дужност најлепша и најспасоноснија и по државу и по поједине. Омладину родитељски волети, за живот способну је учинити, ојачати је душевно и телесно, — то је виспрени задатак учитељски.

Учитељ мора да зна све оно, чему хоће друге да поучава, па још и нешто више.

Зато учитељ прилежно мора да учи, да зна оно, чему хоће децу да научи, и како треба то да чини, да деца радо приме што им казује и да им школу омили.

Тако знање дају више школе, читање добрих књига, обхођење с искусним учитељима; али учитељ највише учи од саме деце у школи.

Добар учитељ пре свега треба да се боји Бога, да је прилежан, озбиљан, према

деци учтив и пријатан, праведан и правичан, позорљив и постојан.

Главно тежење учитеља треба да је, да деца буду ваљана **унутрашње**, па онда, да науче што полезно, али не само неколицина између деце, но уколико је могућно, сва деца у школи.

Учитељ треба да сматра ученике као нежне биљке, које имају велику вредност, које су поверене његовој нези, потребују његове љубави и огледају се у њему у пуној нади и поверењу. — Мало цвеће на ливади, у шуми и међу класовима жита, гледа на небо, па жели час кишу, час зрак сунчани, који чине да расте и успева. Зато немој ни за један тренутак заборавити, шта си дужан својој деци у школи.

Но као што и код цвећа има гдекоје натруло и покварено, па и кукоља, тако је и код деце. Овака деца захтевају највећу негу учитеља. Неучтивост и несташлук свагда непоказују пакост срца; а лењост гдекад је само неумешност или код детета или — код учитеља.

Прави кукољ у школи обично нису деца, већ сурови и неуки родитељи такве деце, или лењост, тврдо срце и нехатост учитеља.

Нису увек најбоља она деца, о којима учитељ мисли да су најприлежнија. Бистра деца, добре душе, зато што су мало дурновита и изгледају као да су сурова, обично се недопадају простом и неуком учитељу, па зато их занемари; но она деца, која се улагују, никад не греше, доцније у животу обично бивају невешта и непоказују најбоље срце.

Прави је учитељ у својој школи оно, што је сунце земљи, од њега произлази топлота, светлост, живот, растење и напредовање.

Највећма треба да тежи учитељ, да га деца воле, дакле да су његова, да га радо слушају и да му све верују.

Но то је врло тешко. Зато учитељ треба да је увек весео али смотрен: праведан али не одвише строг; строг али не суров и без љубави.

Кад је учитељ овакав, онда никад пеће

захтевати шта је одвећ тешко, камо - ли што је немогућно; он ће пријатељски да се снисходи деци, па ће их тако к себи привући у вис; ништа неће обрећи, што неби могао или хтео учинити; ништа неће претити, што неће извршити а свагда ће бити онакав, какав је данас био. На такав начин учиниће учитељ да ће му деца бити одана и душом и срцем и да ће му свагда следовати, где год он хоће.

Снисходити к деци, то је тешка наука, коју учитељ мора да учи од своје деце. Учитељ треба да мотри, како деца схваћају, и чему теже; а то је све друкчије, него код одраслих људи.

Но да се и сам учитељ покрај деце не подетињи, мора их благо узвисити над њиховим слабостима и погрешкама.

То ми кажемо да је дечији круг посматрања, који је поље радње учитељске онако, као што н. пр. вођа војске најбоље чини, кад напада непријатеља у непријатељској земљи. Остане-ли учитељ на пољу дечијем, онда то није добро ни праведно ни за децу ни за њега. Кад учи-

тељ, зато што је лењ, говори само о сунђеру, креди, лениру, перама и артији, — а није у стању, да говори о нечему вишем, бољем и лепшем, онда деца неће напредовати, већ зевати.

Најбољи је начин посматрајућег поучавања.

Ко овако поучава, тај представља ствари, да мислиш да их видиш, или држиш у рукама. Ту се мора кад-кад и обширно говорити, али то воле деца, само, ако то бива лепим, умиљатим, благим и веселим начином. А ко хоће да поучава подпуно, тај само застраши децу, говори и о маленкостима и незнатним стварима, па тиме избрише сву форму предмета.

Кад н. пр. учитељ хоће деци да опише каквог славном србског владалца, онда би требало да речима црта, каквог је стаса био тај владалац, како су му биле хаљине, оружје и т. д. и једно или два од његових најглавнијих дела, из којих би се могло судити каквог је био карактера и мишљења. То би била стална, лепа и весела слика. Но кад би учитељ говорио

о свима делима, ратовима, законима и т. д. тог владалца, онда све то деца неби могла упамтити, па би узалуд говорио.

Као што се за децу много мора изостављати, што се допада учитељу, тако се мора много којешта и додавати, што се допада деци. Кад учитељ прича н. пр. о жртвама, како су их стари народи приносили боговима, онда би ваљало да опише окићеног вола или овцу, параду, свирку, певање и молитве у храму, како свештеник коље вола или овцу, па крв хвата у скупоценим судовима; како месо простире по трави, и парчета тог меса заједно са скупоценим зачинима умота у кожу и спали на олтару, мислећи, да се мирис таког дима допада боговима; и најпосле како се остаци од меса пеку и свечано у весељу и пијанки поједу.

Учитељ треба да је **побожан** зато, што добар пример сто пута више вреди, него поучавање и лепе речи, које лете у ветар.

Учитељ треба да је **озбиљан** и **благ**, јер од намргођеног човека плаше се деца и неволе га; а да је опет одвише благ

и сладак, онда би покварио децу онако, као што многи сладкиши покваре стомак.

Учитељ треба да је **праведан** и **правичан**, јер деца човека тек онда поштују, кад ниједном неучини ни одвише много ни одвише мало, кад поједином детету нечини више него осталој деци и кад је једнак према свој деци, била ова од богатих или сиромашних, отмених или незнатних родитеља.

Учитељ мора бити **позорљив** и **постојан**, јер он као добар домаћин мора свагда све да види и да чује и да све опази што бива, иначе не врши своју дужност. Макар да је то најтеже у дужности учитељској, опет је и најнужније. Кад учитељ нешто нареди и заповеди, онда мора да је **постојан** и да остане при својој наредби; јер тиме ће деца да се навикну поштовати тог учитеља.

ПОУЧАВАЊЕ.

I.

Ступањ посматрања.

На најнижем ступњу поучавања омладине, задатак је учитеља, да деци достави колико год може више јасних, истинитих и живих утисака на чувства, и то од најважнијих ствари и околности.

Но неће остати само при томе, јер макар да поучавање на ступњу посматрања треба да дејствује понајвише на осећања, опет зато треба поучавање да има у обзиру **целог човека**, па зато мора и даље да ступа, и то у правцу воље, разума, фантазије и ума.

У правцу **воље** учитељ мора да именује ствари које тумачи, прича или у

сликама показује; то треба деца јасно, гласно, точно и више пута да повторе. То може да буде у појединим речима или у читавим ставовима, усмено или на писмено.

Цел оваког упражњавања добар је основ за **точан, јасан и чист** говор а од велике је вајде за доцније поучавање. Ваља пазити, да деца чисто изговарају самогласна и да доста отворе уста, како би боље звучио говор.

Говор у лику, **јасан, полујак и тих**, много помаже поучавању, а и сама га деца радо упражњавају.

Посматрајуће поучавање у правцу **разума** треба да дејствује на срававање и разликовање. Разум даје **правило, ред и преглед** за свашта, а то је нужно духу, који је с многим којечим оптерећен и који од најнижег степена мора да корача вишему.

Овако уређивање основано је на слагању обштега, коме најпре мора да предходи срававање и разликовање. **Разликовање** то је сматрање **неких ствари,**

које су близу једна дуугој, или унапређењо посматрање, које се најпре забавља само једним предметом.

Сравњавању и разликовању ваља још додати и бројање, а ту треба пазити на то, да се при учењу бројања употребе видиме ствари, које се могу опипати, да би се дете тако одма привикло на посматрајуће појмове већих и мањих јединица.

У правцу фантазије учитељ деци много треба да прича и у те приче треба да уплеће правила живота и истине, која у томе узрасту деца иначе неби могла схватити.

Учитељ, који много и лепо прича, тога воле деца. Уобште малу децу ваља поучавати причањем и питањем, као у разговору. Но одвећ су редки учитељи, који би имали способности, да таким начином поучавају децу.

Највиши је степен посматрајућег поучавања, суђење дечије. Предлажу се деци посматрања, не да рашире свој круг виђења, но да се васпитају **точном и**

правилном суђењу. Ту неспособан учитељ може децу да изведе на странпутице, на површност, надри-мудрост, неистину, а све је ово шткодљиво особито онда, кад се деци, — као што то скоро свуда бива — намећу суђења, уместо да се прате, док сама ненађу право суђење, уколико су у стању таково наћи.

Учебна средства и метода посматрајућег поучавања зависе од начина истог поучавања, а учитељ може избрати онај начин, за који мисли, да је најудеснији.

За учебни материјал једни су предлагали човека, као најближи и најлепши предмет; други мисле, да је најбољи материјал у самој школи и у средствима учебним; остали пак држе, да је најприроднији материјал у кући и у фамилији. При томе поступало се сасвим сувопарно, и тиме се изгубила свака занимљивост и живост. — Но учебни материјал мора бити многостручнији; он мора да обухвата: кућу и башту, поље и шуму, брдо и дољу, реку и поток, село и град и т. д. форме, боје и најобичнија својства ствари и т. п.

Ту треба на то мотрити, да је предмет леп, — где фантазија налази као неку точку, о коју се може прислонити, — а овај ће бити увек удеснији, неголи ствар од сувопарне природе; као н. пр. табла и легиштер, мастијоница и подобне ствари.

Начин поучавања мора бити **детињски** т. ј. жив, весео, говорљив, једном речи онакав, како га воле детињство. Ту је обширност на своме месту, но то не треба узети као основност и подпуност. Добро је кад деца сама причају, што су видела и чула, па онда је лако разним питањима обширније разгранати така причања.

У овоме начину поучавања највише треба учитељ да се уклања од суровости, да не присиљава децу на онаке ствари и предмете, који нису за њихов узраст, па и само читање и писање онда не треба **озбиљски** да се предузима.

Но утолико више нека деци дозволи играње и двизање под ведрим небом.

За овај начин поучавања најудеснији је узраст деце од 7—8 година.

На првом ступњу посматрајућег поучавања могу бити ови учебни предмети: 1. Сматрање, 2. Именовање, 3. Разликовање, разделење и бројање, 4. Причање, 5. Суђење.

То су само спремајућа упражњавања за основно поучавање: историје старог и новог завета, читања, писања, рачунања и у стилу. Где је положен добар и тврд основ, тамо ће се лако даље зидати; на слабом темељу и најлепше здање невреди много.

Врло је велика погрешка, кад се на овом ступњу зактева одвише основно поучавање, и тако покрај грдне темељности заборави се на изглед доцније зграде. Учитељ увек мора да мисли на цел, јер ће му иначе труд прећи у ништаво сиграње и у педантску раширеност, које немају никаког здравог смисла, ни цели.

Нетреба заборавити, да се основи окретности морају **сасвим** друкчије учити, него основи увиђавања и знања.

Механика радње, које му се

вештачки тисли

II.

Ступањ механичких окретности.

Други ступањ поучавања има задатак, да се занима **читањем, писањем, цртањем, певањем и гимнастиком.**

Деца, која ове предмете уче, морају бити узраста од 9, 10, до 11 година.

Но поменути су предмети **само главни**, а поред њих могу се учити још и неки други, али сасвим сродни предмети. Јер сваки ступањ има свој карактер, коме школа треба да следује.

А карактер је на овом другом ступњу продужавање оног, што је учиено на првом ступњу па до **механичких окретности и умешности.**

Читање мора пре свега да се учи гласно и разговетно, затим звучно, тако,

да је мило слушати, најпоследње с ударењима, да се добро разуме.

Кад овако већ течно читају деца, онда их ваља навикнути на спуштање и дизање гласа и на застајавање где треба.

Но у нас засад још нема ваљаних читанака, зато што писци тих књига нераумеју, како ваља децу поучавати. Уобште ти писци незнају: 1. Шта најлакше схваћају деца и шта им је пријатно, 2. Шта је у нашој литератури вредно да се чита, и 3. Како и на који се начин може и нешто потеже омили деци.

Добра читанка не треба да је као граматика, или рачуница, или наука хришћанска, — већ лепо израђена „књига за омладину,“ у којој мора бити понешто од свачега, али само оно, што је најбоље.

Читанка треба да се употреби најпре за гласно, разговетно и звучно читање, онда да се прича о томе, што се читало, да се о томе и разговара и тумачи, и најпоследње, да се најлепши чланци (особито прозајски) уче напамет.

Добро и лепо читати то је врло тешко

и нико не може да се похвали, да то изредно зна. Но многи људи немају слуха за лепо читање или никад нису ни чули лепо читати; врло их мало има, који би знали правила спуштања и дизања гласа; најпоследње многи мисле, да је читање само проста механичка радња.

Читање то су врата и кључ за блага страних мисли и осећања, и за сва знања, средство да се учи добро мислити, писати и говорити; — дакле читање поред писања и рачунања, најважнији је предмет за народску школу.

За читање треба избрати оно, што се лако може схватити и разумети, затим оно, што је истинито, лепо и доброг садржаја, — но никако будалаштине и којекака бунцања. Кад-кад треба деци дати да читају и шаљиво, јер то воле деца; па и чудновато, само ако је језгровито и живо; у појезији и у прози; црковне па и веселе песме; лепе образце из историје, земљописа и природних наука, — али само онолико, колико могу да схвате.

Није баш нужно, да деца већ прве године подпуно науче читати. С тим неваља хитати, јер ако прве године науче точно и гласно изговарати, то је већ доста. Хрђав је учитељ, који хоће мало дете за неколико месеци да научи читати, па да од њега начини дрвеног философа. Човек, који то чини из ма ког узрока, тај није способан за учитеља.

Код писања највише зависи од доброг начина поучавања. Најглавније је навикнути децу, да добро држе перо и руку. Зглавак од руке несме да се наслони на стол.

Учитељ крупно напише писмена на таблу и разјасњава их по законима крснописа како су састављена и постала. Из малих прегледалица деца **немогу** познати својство писмена. Ученик увек мора да зна, зашто су његова писмена неточна или нелепа.

Зато и ученици треба да пишу крупно; јер ко уме крупна писмена лепо написати, тај ће то да уме и на ситно, али обратно не.

Крупно писање има још и то добро, да се писање непреобраћа у безсмислено цртање и крмачење. С прописима хрђави учитељи испуне час; али тако деца изгубе вољу на лепо писање и ништа не науче. У школи нетреба васпитавати речима, већ делом, и то оним делом, које сам ученик мора да врши.

Цртање кад се учи правилно, оно образује око, руку и кус. Ко уме цртати, онај бољим очима види свет и дела људска и много којешта опажа, што други невиде.

Правилним начином учи се цртати, кад се добро и чисто снимају предмети с природе.

Али с почетка тешко је одма цртати с природе, зато се учи неко, колико могуће краће време цртати с прегледалица, па се ту научи чисто повлачење црта и лепо сенчење.

Постепено овако ваља учити цртање:

1. Најпре се исецају пљоште од беле дебеле артије, које се обесе на школску таблу, па се од више таквих пљошта са-

стављају разне фигуре. Тако науче деца разликовати пљоште, (не црте), а то је важно, па се онда и сама труде, да црте чисто и танко повлаче.

2. Затим дају се за упражњавања скелети простих математских тела у разним положајима.

3. Непровидна, јака и тврда математска тела са сенком (а то се ради брисачем).

4. Моделима кривоцртних тела; орнаментата, растиња, упражњења у листнатим дрвима и пределима, архитектура, главе и људска тела.

Главно је, да ученици велико цртају и да се код куће много упражњавају сликарењем простог посуђа; али све то у светлости и у сенки.

У свакој школи треба да се учи гимнастика, но тако, да уједно образује и тело и душу, а да иде на то, да ојачењем удова непоквари лепоту у држању тела и у двизању.

Упражњавања гимнастичка морају бити у слободном ваздуху, а и с неким простим

справама тако, да сваки поједини ученик сам себе сматра као члана друштва, и да буде све то на весео начин.

Покрај гимнастике деца најволе час певања, зато учитељ треба да чини све што је у његовим силама, да деци већ у првоме детињству омили ту вештину.

Малу децу треба учити лепе црковне и народне песме, али не вештачки, већ сасвим просто, па и речи морају да се растумаче; зато учитељ строго треба да пази на избор песама.

III.

Знања.

Деца на овом ступњу, и то од 12—13 година, треба да се поучавају: историји света,

земљопису, јестаственици, рачуну и граматници.

Разума је задатак да сравњава, разликује, уређује и подељује; тиме он постаје способан, да много упамти и научи.

Овај се ступањ разликује од прошлог. У I. ступњу дух више прима, у II. ступњу већма овлада, а на III. ступњу особито опет прима.

Историја света досад се сасвим пре-небрегавала у народској школи зато, што се мислило, да је то огроман предмет. Но ту само треба да се сачини књига,

у којој би били укратко најглавнији цртежи светске историје живо и лепо описани.

Учитељ најбоље ће да учини, кад најпре 1. живо прича деци неке примере из историје, тиме ће их приволети, да радо слушају. Доцније те приче тако треба да удеси, да редом обухватају најглавније цртеже из старе, средње и нове историје.

2. Затим узима историске цртеже у мањем обиму, но малко обширније, али не подпуно, већ само онолико, да се раздражи уображење; ту опет нетреба мотрити на сајуз, јер би то детету било непојмљиво и нељубопитно.

3. Кад је у детету већма развијена снага душевна, кад добија дубља увиђавања у сајузном току историјских догађаја, онда му ваља дати табеларни преглед историје, но утолико, колико може лако да схвати, а да му се неоглади. Ово обично бива већ на вишем ступњу поучавања и у старијем узрасту детета.

При поучавању историје највише се треба чувати од сувопарног ређања дела

историјских, јер деца их тешко схваћају, тиме недобијају јасан појам, а од самих бројева и имена незапамте и несхваћају главну ствар.

Учење историје много би олакшале лепе бојадисане слике, н. пр. слика каквог старог Елипа, Римљанина, цара и т. д.

Земљопис треба да се почне од куће и завичаја, али сасвим укратко. Ту ваља најкраће описати висину торња, дужину улице, број домова, изглед и висину брежуљака, својствености земљишта, производе природне и радиност.

Затим одма треба да се пређе на стране земље, па и ту, као и код историје, ваља да се употребе слике. Удаљено, ванредно, странско, све то деца схваћају лакше и радије, него оно што је наблизу.

Онда долази ред слика и прича о Европи и то: о варошима, пределима, биљкама, животињама и житељима. Само се по себи разуме, да ту треба обашка за сваку земљу избрати оне слике, које ју најбоље карактеришу.

Најпосле показују се остала четири дела наше земље у вештим сликама и у табелама, где је прегледно забележено све што је важније. Овом приликом треба деца да се навикну на земљовиде, и да им се покаже најважније из математичког земљописа.

Код јестаственице пре свега треба разликовати науку о природи, и описање природе.

Из науке о природи у мањим школама нетреба да се ступа далеко, но само до тумачења **најпростијих** појава. То је већ доста, ако се паметно поучава. Наравно несме да се стане код питања: „зашто“? већ ту мора да се зна и „како“? јер иначе неће бити од вајде. У тој науци морају бити поучавања са сликама, као и код историје и земљописа. Нетреба на учен начин поучавати и тражити оно што је врло удаљено од нас.

У **вишим** школама и код старије деце нетреба пренебрегавати предавање **економских** и **технолошких** начела. Врсте земљишта; врсте жита и њихове раз-

личне вредности, њино употребљење и руковање с њима; штавење кожа, варење пива и т. д. све су то предмети, који се лако могу тумачити у школи. А све то оштри пажљивост, увећава круг виђења и буди суђење о важним практичним питањима живота.

Описање природе дели се на знање о минералима, растињу и животињама.

Поучавање о минералима треба почети с најпростијим камењем у нашој домовини, па наредити, да то камење ученици нађу и скупе, чисто држе, док буде доста за збирку. Учитељ казиваће ползу, вредност и употребљење камења. Тако ће с растењем збирке полагано да порасте и знање. Доста је за мању школу, кад се тамо може учити о минералима, који су у томе пределу и који се најчешће употребљавају.

За поучавање о биљкама треба да се спреми, осуши и намести лишће, цветови, онда жита а најпоследје отровне биљке. Збирка обичног разног дрвећа и семења даје прилику полезном поучавању, наро-

чито за сељане. (Воћарству, баштованству и неговању цвећа могу се ученици одма практично поучавати.)

У поучавању о животињама пре свега треба показати домаћу животињу и ползу од ње. Важније је, кад ученик зна, колико ране преко године треба једном коњу или крави, и колико се с њима може привредити, него кад он уме да опише лава или слона. Зато опет треба ученици да познају раздељење животиња и у опису и у сликама.

Рачун спада у окретности; но почем се броји у знања, то је место, да о њему овде говоримо.

Макар да сви образовани народи имају врло много добрих рачуница, то их опет ми немамо ваљаних за народске и основне школе.

Прво. Код рачуна треба пазити на то, да се деца неводе вештачким путем, дакле да се неопредељава за извесне одељке живота па ту да се сваки ступањ основно и до најмање маленкости изучава. То је измајсторисавање, које ништа неваља.

Грешно би онај који би н. пр. децу учио све звуке, пре него што уче читати, или би их учио да броје до билијона, пре него што почну сабирати? Дакле треба што пре да уче основне рачуне, и да се одма навикну, да оно што су научили, употребе многостручно. Већ деца могу лако да науче рачунати у разломцима пре него што знају, шта је „именитељ“ и „бројитељ.“ Лаки задаци из правила тројног могу одма да се уче покрај множења.

Друго. Учитељ не треба децу да упражњава у којечему, а међутим да незнају прорачунати ни најпростије што је потребно за кућу.

Треће. Учитељ при рачунању напамет треба да промисли да је то други, краћи начин рачунања, него онај на табли, и да непобрка рачунање напамет с рачунањем у памтењу, јер ово последње нема никакве практичне вредности.

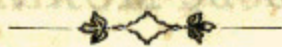
Четврто. Треба да пази, да деца науче брзо и сигурно рачунати подугачке задатке, а то се зове **механика** рачунања.

Пето. Главно је, да су примери црпљени из домаћег и радиног живота, јер с тиме дете учи да **рачуна, мисли и економише за живот.** Но ту је нужно, да учитељ познаје, и сам најпре да научи све цене и околности.

О србском стилу говорићемо у следећем одељку. Што се тиче граматике, она, колико је могуће, бар у својим ситницама, не треба да се увлачи у народску школу.

Но неки учитељи залуђени су у граматику, јер немају куса за важнију њену страну — стил, а и зато, што мисле, да је у сувопарним, ученим правилима граматике, скривено нешто ванредно.

ГраMATИКА у народској школи само утолико треба да служи, да учи правопису и поправци поквареног наречја. Иначе нема велику практичну вредност. Ако хоћемо да деца науче најглавније врсте речи и делове слога, онда треба то да чинимо у часу читања и то само за ону децу, која то могу да схвате, а да не забораве.

IV.
Душевне окретности, — стил.

окретности душевне и стил
 треба да се уче у узрасту
 од 14—15 година.

Овај ступањ у душевном правцу одговара фантазији, која се одликује и показује својом стварајућом снагом. Прошли ступањ знања припадао је области разума или унутрашњем правцу душевном, — али овај садашњи ступањ опет иде противној страни, фантазији, или душевном животу, окренутом на спољашњи живот.

Ступањ фантазије одговара почињућем, стварајућем, прелазном узрасту, или почињућој девојци и младићу.

У основним школама досад се мало пазило на стил и вешт говор зато, што

по већем делу и сами учитељи и учитељке нису имали вештине у говору, па зато су ученике мучили с граматиком, као с каким бауком учења језика, — па и зато, што за поучавање у стилу нису умели да нађу праву методу.

Између душевних обретности за школу је најважнија стилска обретност; јер је ова резултат и знак свог образовања, као што Французи веле: „Стил то је сам човек.“

Најбољи је течај за стил по разним душевним правцима овај:

1. Израз мисли у појединим **независним ставовима**, одговара посматрајућем начину поучавања и осећању.

2. **Налично стварање** читаних ставова, одговара механичким обретностима и вољи.

3. **Површно цртање** (скицирање) и црпење из већих састава или разређивање и рубриковање мисли, одговара знањима и разуму.

4. **Проналажење** (стварање), — ту ваља ближе растумачити такозвано расу-

ђивање и промишљавање, — одговара ступњу душевних окретности и фантазији.

5. **Прави, виши, савршени састав,** — одговара увиђавности и уму.

На 1. има да се примети, да децу већ зарана и на првом ступњу поучавања треба навикнути да говоре, напишу и чисто да препишу добре ставове и то као предупражњење за стил.

На 2. има да се примети, да ту треба деци да се читају многи добри ставови, па да их деца подражавају и да им се подужи састави диктирају ради правописа, а поједине саставе сасвим да науче напамет, јер то ће им дати добар правац у стилу. (Но овом приликом ваља деци показати, како треба да се учи напамет, па то с њима чинити заједнички у друштву).

На 3. има да се примети, да ту деца треба веће ствари да ставе у одељке, да их исцрпе и скицирају. Тиме ће деца научити одвајати нужно од споредног, пlevу од пшенице, разликовати и лагано упамтити, шта су главне ствари. — То је тежак али најглавнији посао за

цео живот. На овом ступњу могу већ у скици да се стварају састави.

На 4. има да се примети, да овамо спадају проналасци и стварања, па ту је најтеже, **приволети** ученике да стварају саставе. Треба их умети тако заинтересовати за неки предмет, да им **чини радост**, кад се о њему у правилним мислима могу изговорити, тако да задавање задатака изгледа као да је то само изнуђено дозвољење од учитеља, да ученик сме написати што мисли.

Расуђивање и промишљавање то је задатак, који ретко кад схваћају ученици, па и сами учитељи. Оно је троструко: 1. Треба предмет живо да себи представимо у мислима; 2. Да тај предмет подуже задржимо у памети (памтењу), уклањајући из мисли сва странска представљања; 3. Да оно, што смо си представили, помислимо у разним положењима и околностима. Тиме се ствара мложина мисли, које ћемо ставити у ред, да би од њих сачинили састав. На овај начин тако много долетају са свију страна мисли онеме,

који уме правилно да промишља, да их се једва може одбранити.

На 5. треба приметити, да су већи састави ови: описивања, причања и већа израђивања, која морају бити точно промишљена, хармонски расчлањена и прилежно израђена с уводом и свршетком, тако да се допадају и писцу и читаоцу.

За упражњавање у стилу употребићемо тројаки материјал: оно што смо читали, о чему смо се разговарали и оно што смо доживили или унутрашње или спољашње. Особито треба и учебни предмети једнако да се употребе за усмено и писмено упражњавање у говору, и то у појединим ставовима и у већој свези.

Упражњавања у стилу треба да буду и усмена и писмена. Код усмених упражњавања, које слаби учитељи ретко употребљавају, штеди се у времену, артији и мастилу, а добија се за кратко време врло много у окретности језика.

Прости задаци треба да су н. пр. 1.) Делови неке ствари, 2.) Врсте, 3.) Упо-

требљење; или 1.) Тумачење неке речи, 2.) Врсте, 3.) Вајда или штета, 4.) Приметбе, или 1.) Шта чини нека ствар? 2.) Шта има? 3.) Шта је? Све то може бити усмено, па онда то чини деци **веселе** и тако радо уче, особито, кад морају говорити чисто, звучно, јасно, без странског ударења и без запињања.

Да би имали добре мисли за састав, томе треба:

1.) **Спољашње**, точно знање ствари, које добијамо повтореним гледањем, договором, сравањавањем (промишљавањем).

2.) **Унутрашње**, као неко побуђавање силе уображења, као нека извесна топлота, или да нас та ствар **интересује**, а све то бива дужим упознавањем с њом и с њеним одношајима према осталом свету.

Децу научити да сачине саставе, то се може докучити на три начина: Или ћемо им нешто читати, па ћемо од њих зактевати, да нешто налично причају; или ћемо се договарати о какој теми и зактевати, да о њој нешто на писмено саставе; или

ћемо дати само материју, која треба да се опише. Најбоље је, кад се сва ова три начина уједно упражњавају на свакоме ступњу поучавања.

Но да би практично показали, како се сачињавају састави, то овако треба да поступимо:

Заједно с децом промишљавамо о нечему, н. пр. сваком ученику дозвољавамо, да о тој ствари може нешто да каже, па све то да се напише на школску таблу. Затим све оно што је сродно, слажемо као у рубрике. (Надписи рубрика представљају скицу.) Најпоследње све овако у ред постављене мисли напишемо у правилном поредку, додамо — ако је потребно — увод и свршетак, па је онда састав готов.

Али треба почињати с мањим саставима; оно што је написано на табли, треба да препишу ученици; доцније треба с табле да се обрише то упражњење, па да га ученици из памети напишу; други пут нека у ред ставе на табли побркане ставове; или да се оставе неке празне

*рубрике
поделене*

рубрике за испуњење или најпосле да напишемо само наслове.

Што млади људи обично тако тешко схваћају, како ваља састав начинити, то долази уобште од сиромаштва у искуству и собственем суђењу. Обично неумеју почети, или незнају, како ће да „промишљају,“ или су лењи да се подуже у мислима забављају с једним предметом; често и сами учитељи греше, те су им задаци одвећ тешки и премашују круг искуства учениковог.

Код зрелијих младих људи, кад раде око већих састава, онда им треба тумачити, шта су то обште мисли (за увод и свршетак) и показати обрасце, којих сајуз, мисли и унутрашњи строј треба да расчланимо и да покажемо, како се оно што је обште, најпре спомиње, а у даљим ставовима тумачи, доказује, и то противностима, сравњењима, примерима и т. д.

Затим треба да покажемо расчлањење и удубљење мисли н. пр. у неком погрешном, нејасном, површном и мршавом са-

ставу, ког ћемо ближе одредити, раширити, поунити и слично израдити разним додацима.

Важно је, да се стилски задаци и најлошији и најбољи јавно у школи прочитају и да се изрече суд о целој и о појединостима сваког састава.

Чисте преписе и чисте књиге мора да има сваки ученик.

Најважније је, да се обширни састави неурачунају као заслуга ономе, који их је правео, већ као неспособност; јер је велика погрешка, што неуме укратко да опише; да се никад недозвољавају шупље фразе и празни придеви, већ да је у свему и свуда највећа простота и истина, и најпосле, да се ученици много упражњавају у писању писама и обичних за грађански живот потребних састава.

Материјал за писма треба да се узме из живота дечијег (а не којешта уображено); али то не треба да је опет одвећ детињасто и површно.

V.

Метода у школи.

Метода је уобште начин, како треба учитељ да поступа при васпитавању и поучавању, да успособи и одржи школски живот.

У тешњем смислу, метода је начин, како ваља поучавати у предметима школским.

Метода поучавања може бити тро-струка: или по томе, какве бира предмете за поучавање, или како те предмете постепено распоређа, или како треба те предмете у појединим ступњима да разлаже.

При избору предмета за поучавање ваља пазити на унутрашњост и спољашност.

По унутрашњем треба пазити, да се ученицима дају само онаки предмети, који одговарају њиховом особитом положају и природи, и да се не предаје предмет, за који деца немаре или немогу да га схвате.

По спољашњости треба да се одговори и зактевањима живота, и да они ученици, који свршавају науке, изиђу из школе способни по знању и хтењу. У томе се чини или сувише или скоро ништа. Сувише се чини, кад се деца муче са стварима, које у животу нису од вајде, па се опет забораве; мало се чини, кад се пренебрегавају и изостављају многа онака знања, која су потребна у грађанском и сељачком животу. Пре свега овде је место, да се укоре оне школе, које пренебрегавају окретности и умешности.

Предавање увек мора бити слободно, т. ј. вешто, које оживљава и у дејство приводи, па онда весело и свежо.

Главно је начело методе, да се **придржава природе.**

Начела за школску методу могу да се поставе ова: Учитељ треба да је:

- 1.) Посмотрелив.
- 2.) Практичан.
- 3.) Весео и свагда добро расположен.
- 4.) Стрпелив.

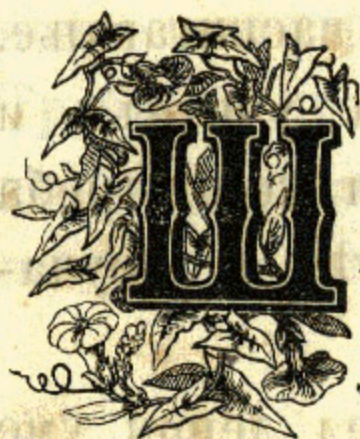
*Имајући овај списак начела
поштујући суди
Т. Јавица
Кад се суди*

Образовање је важније од учења

VI.

Васпитавање у школи.

Школско васпитавање утолико је важније, што више мора да се гледа на то, што бива човек у школи, него-ли што учи у њој. Образовање то је виша цел, а поучавање то је само главно средство за ту цел.

Друкчије је васпитавање школско, а друкчије домаће, јер школа треба да васпита разним врлинама, што неможе свагда код куће да се постигне, па и зато, што школа другим средствима васпитава.

Главни позор при васпитавању школском треба да се обрати на: пажљивост, савесност и тачност, јасност и простоту, чистоћу, уредност, на брзу и добровољну послушност, љубав к

истини, дружебност, правду и правичност.

Школа сваки дан има прилику да васпита овим врлинама. Учитељ у свему треба ученицима да је узор. Најпосле у дељању деце у школи, налази се најважније средство за њихово васпитавање. Школски живот, — задруга учитеља и ученика, — сам показује пут, којим треба да иде учитељ васпитавајући и поучавајући.

Главно је, да учитељ пред децом уме одржати своју важност, да је свагда **постојан**, да много не псује и моралише, да се тако умили деци, да га и доцније као одрасли људи поштују.

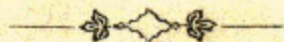
Добар учитељ свагда васпитава добре и ваљане ученике.

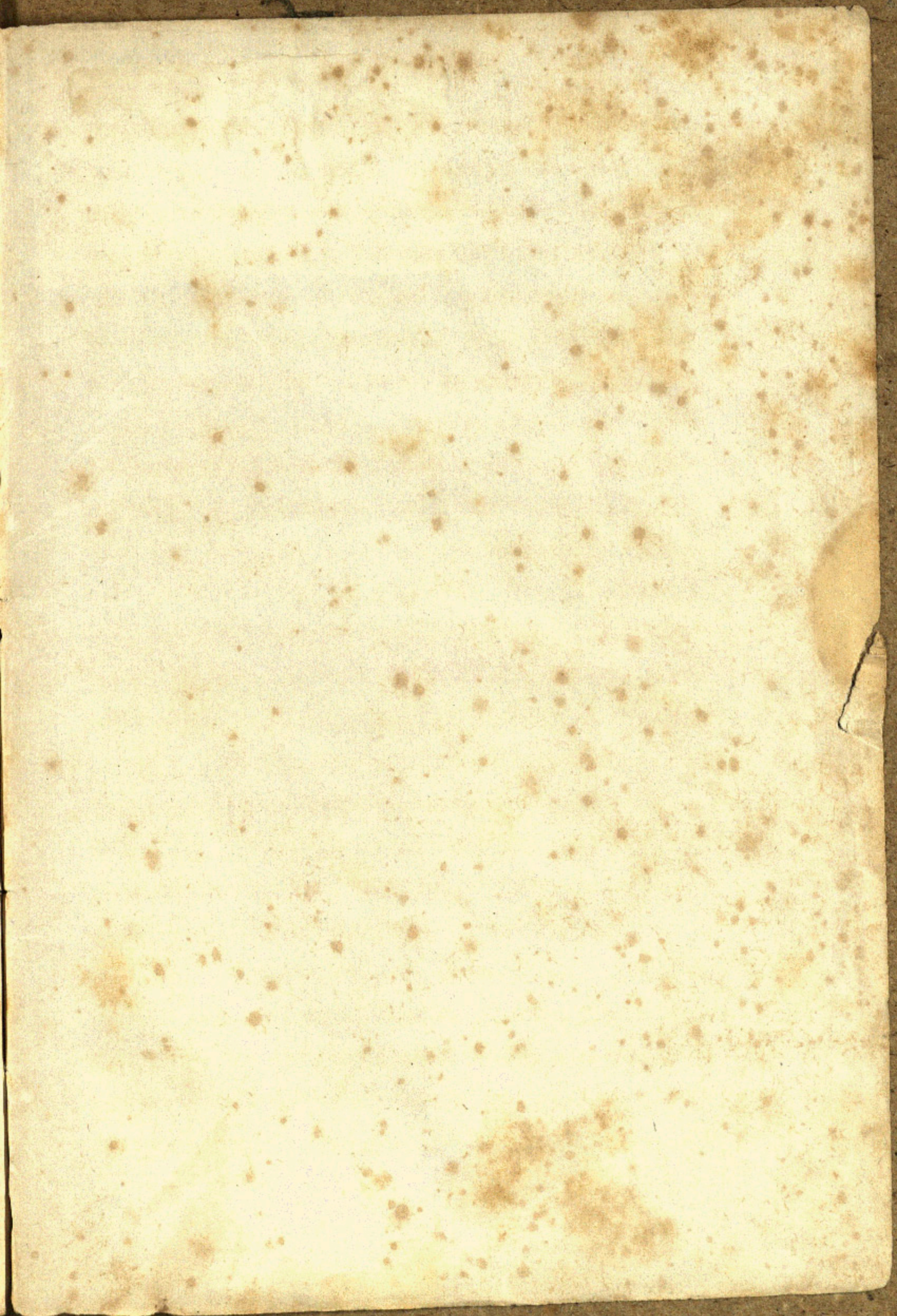
У тешњем смислу школско васпитавање зове се школски **поредак** или **дисциплина**, која је од највеће важности, а односи се на спољашност.

Добра дисциплина зактева од ученика **позорљивост, послушност и поредак.**

Учитељ **нетреба одвише да говори,**

већ да дела. Деца немаре толико за речи, али иду за живим примерима. Учитељ никад нетреба да говори, док није подпуна тишина. Сваки ученик мора лепо и право да седи и несме да проговори, док му то учитељ недозволи. Кад учитељ једном нешто изрекне, онда то мора да одржи. Треба да је врло строг што се тиче чистоће на телу, хаљинама, књигама, упражњенима и школске собе.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P19 Ср I 30.7.1

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P19 Ср I 307.1